

Gelegen op een perfect radiale wierde, maakte Spijk vroeger deel uit van (de) Vierburen (vóór 1795 het gebied van de dorpen Godlinze, Losdorp, Bierum en Spijk). De wit gepleisterde kerk heeft rondom een ringvijver, oorspronkelijk de gemeenschappelijke dobbe en ligt omzoomt door bomen midden in het dorp. Uit pastoorzegels van 1446 en 1534 blijkt dat de middeleeuwse kerk was gewijd aan Andreas, de apostel. Hoewel moeilijk te herkennen, dateert een groot deel van het schip nog uit begin 13^e eeuw. De restauratie van 1969-70 bracht dit middeleeuwse verleden weer aan het licht. De schipwanden bleken voorzien te zijn geweest van rondboogvensters met kraalprofielen tussen siernissen, en ook werden twee rondboogportalen teruggevonden, ooit bestemd voor de vrouwen (noordzijde) en de mannen (zuidzijde). Bij de restauratie bleek ook dat de kerk oorspronkelijk met drie koepelgewelven gedekt was geweest. Bij opgravingen in het koor werd de fundering van het hoogaltaar blootgelegd, en in de westelijke helft van het schip kwamen de resten van een doopvontsokkel tevoorschijn. Vanaf 1676 werd de kerk ingrijpend verbouwd na een verwoestende brand. De ingestorte gewelven werden niet herbouwd, maar er kwam een vlakke balkenzoldering. Aan de oostzijde werd een driezijdig koor van gotische snit toegevoegd, een opmerkelijke keuze; de kerk was toen al meer dan tachtig jaar protestants. De brand had ook de middeleeuwse toren verwoest, en in 1711 werd deze vervangen door een dakruiter. In 1848 werd de kerk uitgebreid met een dwarsarm aan de noordzijde, waarmee een T-vormige plattegrond ontstond. Om het verschil tussen de oude kerk en de dwarsarm te camoufleren werd de kerk uitwendig geheel gepleisterd. De kerk werd in 2014 overgenomen door de Stichting Oude Groninger Kerken.

Torentje van Spiek

In 1902 werd besloten tot de bouw van een half ingebouwde toren in neorenaissancestijl. Voor dit 'torentje van Spiek', dat voor Ede Staal zo sterk verbonden was met zijn warme gevoelens voor het Hogeland, stond de markante toren van Uithuizermeeden model, de 'Meister toren' uit 1717. De donkere bakstenen torenromp is verlevendigd met wit gestucte hoekblokken en de wijzerplaten hebben de vorm van kleine tempeltjes (aediculae). De achtzijdige open lantaarn wordt omgeven door een sierlijke balustrade. De windwijzer in de vorm van een leeuw is een verwijzing naar het familiewapen Ubbena. Telgen uit deze van oorsprong Oost-Friese familie waren de bewoners van twee nabijgelegen borgen.

Interieur

Ook binen komen we de Ubbena's tegen. Onder de preekstoel zijn enkele grafzerken bijeengebracht, waaronder de gehavende exemplaren voor Jan Ubbena (†1639) en zijn broer Willem (†1654). Beter bewaard bleven twee zerken voor de laatste heren van Spijk, de broers Willem (†1721) en Reynt Ubbena (†1723), die beiden 61 jaar oud werden. Van Willem wordt vermeld dat hij behalve 'joncker ende hovelinck' ook 'hooftman van de hooge jusstitiecaemer van de provintie van Stadt en Lande' was, en Reynt was tevens 'captain luitenant van een compagnie cavallery ter dienst der verenigde Nederlanden'. In de Groninger Archieven wordt een schetstekening van een rouwbord voor een van beiden bewaard. In 1981 maakte de geboren Spijkster Jakob B. Bronsema hiervan een eigen interpretatie, die nu aan de noordwand van het koor hangt. Vijf jaar later voegde hij hieraan ook nog een klein ruitvormig rouwbord voor Reynt Alberda (†1625) toe. De preekstoel werd in 1902 samengesteld uit enkele 18^e-eeuwse onderdelen. Op het voorpaneel is de pelikaan afgebeeld die twee jongen voedt met haar eigen bloed: een oud symbool van zelfopoffering. Het orgel werd in 1884 gebouwd door de fa. L. van Dam & Zonen in Leeuwarden. Het bevindt zich sinds de restauratie in 1970 op een tribune aan de westzijde.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.